

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛІКАРЯ

Каменська Дар'я Вячеславівна
*студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: daryakamenskaya@gmail.com*

***Ключові слова:** договір страхування професійної відповідальності лікаря, предмет договору, страховий випадок, страховий ризик, страхова сума, страховий платіж.*

Умови, на яких укладається договір, мають велике практичне значення, оскільки саме від них залежатимуть особливості договірних прав та обов'язків сторін, а також належне виконання зобов'язання. Істотні умови посідають ключову позицію, без їх погодження

договір взагалі не вважається укладеним, відсутність будь-якої з них не дає змоги сторонам виконати свої зобов'язання.

Дослідженню галузі страхування, зокрема страхування професійної відповідальності лікаря присвятили свою наукову діяльність такі вчені українського та російського простору як Антонов С.В., Никифорак В.М., Файер О.А., Белих В.С., Кагаловська Е.Т. та інші.

Договір страхування професійної відповідальності лікаря можна визначити як письмову угоду, укладену між страхувальником (лікарем, який здійснює професійну діяльність в сфері медицини або закладом охорони здоров'я) та страховиком, відповідно до якої останній бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику чи третій особі (відшкодувати шкоду, завдану при здійсненні професійної медичної діяльності), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та належно виконувати інші умови договору.

Зрозуміло, що договір страхування професійної відповідальності лікаря є різновидом договору страхування, зокрема страхування (професійної) відповідальності. Це означає, що його істотні умови будуть такі самі, але з огляду на специфічність об'єкту страхування, ці умови набувають своєї унікальності та неповторності. Так, ЦК України називає істотними умовами договору страхування предмет, страховий випадок, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхового платежу та інші умови, визначені актами цивільного законодавства [1, ст.982].

Визначаючи предмет будь-якого договору страхування, необхідно відзначити, що суттєвою умовою для всіх видів страхування є страховий інтерес. Предмет договору в даному випадку співпадає з поняттям об'єкту страхового правовідношення (зобов'язання), тобто зі страховим інтересом [2, с.222]. В цивілістиці існує певна дискусія щодо цього питання. На думку С.В. Антонова та М.А. Мелюшевої, страхування професійної відповідальності лікаря — це страхування самої медичної практики на випадок настання відповідальності перед пацієнтом [3, с.19]. Є.О. Мічурін вказує, що предметом договору тут виступає послуга з прийняття страховиком ризику негативних майнових наслідків для страхувальника, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, завданої останнім [4, с.356]. В.М. Никифорак об'єктом страхування професійної відповідальності називає майнові інтереси, пов'язані з обов'язком професіонала відшкодувати прямі матеріальні збитки, завдані третім особам у результаті наданих ним професійних послуг [5, с.163]. Найбільш конкретне визначення надає О.А. Файер: предметом договору професійної відповідальності лікаря є майновий інтереси, пов'язаний з відповідальністю лікаря перед пацієнтами, життям та/або здоров'ям яких може бути завдана шкода, внаслідок помилкових рішень або дій (бездіяльності) при наданні медичних послуг [6, с.272]. Отже, в договорі професійної відповідальності лікаря предметом є правомірний майновий інтерес страхувальника (лікаря або закладу охорони здоров'я) у збереженні свого майнового стану на випадок настання його професійної відповідальності, а також направлений на відновлення майнового стану потерпілого пацієнта.

Істотною також є умова про страховий випадок. Легальне визначення страхового випадку дається законодавцем в Законі України “Про страхування” (далі — Закон), згідно якого це подія, передбачена договором страхування або законодавством (стосується лише обов'язкового страхування), яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі [7, ч.2 ст.8]. Особливістю страхування професійної відповідальності лікаря, що підкреслює його місце в системі страхових послуг, є те, що на відміну від інших видів страхування юридичні факти, що визначають настання страхового випадку зосереджені винятково у сфері професійної медичної діяльності, а не викликані зовнішніми причинами

(природними явищами, діями третіх осіб тощо). Оскільки законодавство в обов'язковому порядку не встановлює, що є страховим випадком за даним договором, ця умова встановлюється за згодою сторін.

Категорія страховий випадок тісно пов'язана з категорією страхового ризику. Ні в якому разі не слід ототожнювати ці поняття, не можна розглядати їх як рівні. Відповідно до Закону страховим ризиком є певна подія на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання [7, ч.1 ст.8]. Такою подією в сфері страхування діяльності лікарів є медична (лікарська) помилка. В медичній практиці ненавмисні помилки далеко не рідкісне явище. Вони породжують вимоги компенсації шкоди, як правило, на доволі великі суми. Саме з цієї причини й виникає сама необхідність у страхуванні такої професійної діяльності. Найкраще визначення лікарської помилки надає С.В. Антонов, а саме — це правомірні та обґрунтовані дії чи бездіяльність лікаря, несприятливий наслідок яких пов'язаний з недосконалістю та обмеженістю методів та засобів сучасної медичної науки, важкими об'єктивними умовами медичного втручання, атиповою будовою тіла або функціонування окремих органів, нестандартними реакціями організму пацієнта на застосування медичних препаратів чи процедур та виник незалежно від уважності та професійності надавача медичних послуг при відсутності в його діях (бездіяльності) умислу чи інших ознак складу цивільного правопорушення [8, с.96].

Стандартні умови полісів за страхування професійної відповідальності лікаря приблизно ідентичні в більшості країн світу і мають під страховим випадком, за яким виникає відповідальність страховика є встановлення обов'язку лікаря або медичного закладу в судовому порядку або при досудовому врегулюванні конфлікту відшкодувати шкоду, завдану життю або здоров'ю пацієнта в результаті професійної діяльності лікаря. Саме помилкові дії є страховими ризиками, які включають:

- помилки при встановленні діагнозу хвороби;
- помилки в рекомендаціях при проведенні лікування;
- помилки при виписці рецептів на прийом лікувальних засобів;
- помилки при проведенні хірургічних операцій;
- помилки при проведенні інших медичних маніпуляцій (за згодою сторін) [9, с.40].

Страховик здійснює страхову виплату при настанні страхового випадку в разі:

1. набрання чинності рішенням суду, яке зобов'язує страхувальника відшкодувати матеріальні збитки, завдані при виконанні ним професійної діяльності;
2. досудового добровільного врегулювання претензії про відшкодування страхувальником шкоди (за попередньою згодою страховика, яка посвідчується підписами обох сторін договору) [10, с.7].

Важливо пам'ятати, що, зазвичай, не розглядаються страховиком як страхові випадки і не підлягають задоволенню вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної страхувальником, якщо медичні послуги надавали працівники, які не мають спеціалізації відповідного профілю; у разі відмови пацієнта від медичного втручання; шкоди, завданої в наслідок умисного або необережного порушення страхувальником адміністративного, трудового, цивільного чи кримінального законодавства; у випадку надання медичної допомоги при екстремальних умовах; в разі завдання шкоди до набрання чинності договору страхування тощо [11, с.192].

На підставі всього вищенаведеного стає зрозуміло, що припущення лікарської помилки ще не є підставою для страхового відшкодування. Тільки після офіційного визнання такої помилки (судового чи досудового) виникає обов'язок страховика здійснити виплату на користь потерпілого.

Страхова сума — це грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку [7, ч.1 ст.9]. При страхуванні професійної відповідальності медичних працівників розмір страхової суми

визначається у вигляді фіксованої суми на весь період дії договору або ж фіксованої суми, встановленої по кожному страховому випадку [2, с.224]. Розмір страхової суми визначається за згодою страхової компанії та лікаря (медичного закладу). Крім того, як правило, встановлюється гранична сума страхових виплат третім особам по окремим страховим ризикам — ліміт відповідальності (може бути встановлено ліміт по окремих страхових випадках, річний або сумарний) [12, с.43]. При страхуванні відповідальності, в разі настання страхового випадку страховик зобов'язаний здійснити страхове відшкодування [7, ч.2 ст.16]. В суму страхового відшкодування входить:

- неотриманий заробіток потерпілого внаслідок пошкодження здоров'я чи втрати працездатності;
- додаткові витрати, необхідні для відновлення здоров'я (посилене харчування, санаторне лікування, догляд, протезування тощо);
- частина доходу, за рахунок якого утримувались непрацездатні родичі потерпілого;
- витрати на поховання [5, с.172];
- витрати на оплату послуг експертів;
- виплати по попередньому з'ясуванню обставин страхового випадку і ступеню вини страхувальника;
- витрати на досудовий захист інтересів страхувальника, а також витрати на ведення судового процесу захисту;
- витрати на рятування життя та/або здоров'я постраждалих осіб тощо [9, с.40].

Оскільки страхування професійної відповідальності лікаря є виключно добровільним видом страхування, верхньої межі для розміру страхової суми не встановлено. Від визначення її розміру напряду залежить сума страхового платежу (внеску, премії) — плати за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором [7, ч.1 ст.10]. Страховий платіж розраховується з урахуванням вірогідності настання страхового випадку, тому укладаючи договір, страховик має оцінити ступінь ризику можливої медичної помилки та суму можливо завданої шкоди. Для цього крім стандартного набору відомостей (спеціалізація, вік, стаж роботи тощо), страховик може додатково запросити інформацію про всі раніше пред'явленні позови чи претензії до лікаря та ряд інших положень, необхідних для розрахунку ступеню ризику та визначення можливих збитків [13, с.49].

Річний страховий тариф (ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період) за даним видом страхування в Україні становить у середньому близько одного-трьох відсотків від страхової суми. Наприклад, якщо відповідальність лікаря застрахована на 100 000 гривень на рік, то за даний період доведеться сплатити близько 1000-2000 гривень страхового внеску (платежу), що і буде ціною страхового договору.

Зі сплатою страхового платежу (першого внеску) за загальним правилом пов'язане набрання договором чинності. За домовленістю сторін страховий платіж може сплачуватись як одночасно, так і кількома послідовними внесками. Отже, розмір страхового платежу визначається на підставі страхового тарифу, який розраховується страховиком самостійно на підставі відповідної статистики настання страхових випадків [14, с.353].

Договір страхування — завжди строковий. Ця особливість страхових правовідносин визначається тим, що страховий ризик, який формує обов'язок страховика по виплаті відшкодування, безпосередньо засновано на теорії вірогідності. Чим більший буде братися період для розрахунку такої вірогідності — тим більше буде розмір ризику настання несприятливої для страховика події [2, с.210]. Як правило, договір страхування професійної відповідальності лікаря укладається строком та один рік, протягом якого підлягають задоволенню чи відхиленню як необґрунтовані претензії пацієнтів. За згодою сторін може бути передбачено додатково й розширений строк пред'явлення претензії (тобто претензії по

помилці лікаря приймаються додатково ще протягом певного часу (півроку або рік) після припинення договору, за умови, що медична послуга була надана в період дії договору) [15].

Таким чином, істотні умови договору відіграють велику роль при здійсненні сторонами своїх обов'язків, а також гарантують реалізацію ними своїх прав. Істотні умови договору страхування професійної відповідальності лікаря, з огляду на добровільність даного виду страхування, встановлюються за згодою сторін.

Література:

1. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року №435-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - №11. - Ст.461.
2. Страхование право России: Учеб. пособие [В.С. Белых, И.В. Кривошеев, И.А. Митричев]; отв. ред. В.С. Белых. - №-е изд., перераб. и доп. - М.: НОРМА, 2009. - 352с.
3. Антонов С.В., Мелющева М.А. Страхування професійної відповідальності медичних працівників: розкіш чи нагальна потреба? // Управління закладом охорони здоров'я. - 2008. - №7. - С.18-26.
4. Цивільне право України: Альбом схем: Навчальний посібник. Вид. 3-тє, перероб. та доп. / За заг. ред. Є.О. Мічуріна. - Х.: ФОП Мічуріна Н.О., 2010. - 448с.
5. Никифорак В.М. Договір страхування відповідальності. - Чернівці: Рута, 2002. - 248с.
6. Файер О.А. Правові засади здійснення страхування професійної відповідальності лікарів // Право України. - 2010. - №9. - С.268-274.
7. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року №85/96-ВР // ВВР. - 1996. - №18. - Ст.78.
8. Антонов С.В. Медична помилка: юридичний аспект // МЛ-клуб. - 2008. - №10 (56). - С.94-96.
9. Авксентьев В.И. Страхование профессиональной ответственности врачей // Страховое дело. - 2005. - июль. - С.38-43.
10. Русецкая Э.А., Аксененко Е.В. Страхование профессиональной ответственности медицинских работников в России и за рубежом // Страховое дело. - 2010. - март. - С.3-11.
11. Колоколов Г.Р., Косолапова Н.В., Никульникова О.В. Основы медицинского права. Курс лекций: Учебное пособие для вузов / Г.Р. Колоколов, Н.В. Косолапова, О.В. Никульникова. - М.: Издательство «Экзамен», 2005. - 320с.
12. Кагаловская Э.Т., Солощева С.А., Лысенкова М.В, Бендз С.Ю. Страхование профессиональной ответственности медицинских работников в России: сущность и проблемы развития. // Финансы. - 2003. - №10. - С.42-46.
13. Кагаловская Э.Т. Профессиональная ответственность должна быть застрахована. // Финансы. - 2009. - №1. - С.48-50.
14. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / Борисова В.І., Баранова Л.М., Жилінкова І.В. Та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - Т.2. - 552с.
15. Руднева Е. Превентивные методы защиты — разные взгляды на работу врача // Еженедельник «Аптека». - 2007. - №15 (586). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.apteka.ua/article/4752

***Науковий керівник:** завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Венедіктова Ірина Валентинівна.*